

Оксана Михайлівна КУЛЬГАНІК

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
E-mail: o_kulganik@i.ua

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Кульганік, О. М. Формування системи економічної безпеки виробничого підприємства [Текст] / Оксана Михайлівна Кульганік // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 2. – С. 161-165. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У сучасних умовах нестабільності ринку успішний розвиток та функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності значною мірою залежить від надійної, якісної та ґрунтовної системи економічної безпеки підприємства.

Мета. Метою статті є розробка теоретичних положень, методичних та практичних рекомендацій щодо формування системи економічної безпеки виробничого підприємства.

Метод (методологія). Для вирішення мети у статті використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи: аналіз і синтез – при дослідженні поняття економічної безпеки підприємства; коефіцієнтний метод – при оцінюванні поточного рівня економічної безпеки підприємства.

Результати. Проведено аналіз дефініцій економічної безпеки підприємства, обґрунтовано визначення поняття “система економічної безпеки підприємства”, охарактеризовано її складові, розраховано поточний рівень економічної безпеки виробничого підприємства, інтерпретовано стан підприємства на основі оцінювання рівня економічної безпеки за шкалою, запропонованою професором С. Б. Довбнею. Апробація запропонованого підходу дозволила визначити пріоритетні напрями зусиль щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства; об'єкт та суб'єкт; система; функціонування; розвиток; індикатори; підвищення; управління.

Oksana Mykhaylivna KULGANIK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Enterprise Economy and International Economy,
Vinnytsya Institute of Trade and Economics of KNUTE
E-mail: o_kulganik@i.ua

FORMATION OF ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF MANUFACTURING ENTERPRISE

Abstract

Introduction. In today's unstable market conditions successful development and operation of any business entity are largely dependent on a reliable, qualitative and substantial system of economic security.

Purpose. The aim of the article is the develop theoretical postulates, methodological and practical recommendations concerning the formation of the system of economic security of manufacturing enterprises.

Method (methodology). General scientific and special methods have been used in this investigation. They are as the following: analysis and synthesis are used to study the concept of economic security; coefficient method is used to assess the current level of economic security.

Results. Analysis of the definitions of economic security has been made. Definition of "system of economic security" has been substantiated and its components have been described. Current level of economic security of production enterprises has been calculated. Evaluation of the state of the enterprise security has been done in accordance with the scale worked out by prof. S. Dovbnya. Approbation of the proposed approach has resulted in identification of the

Keywords: *economic security; object and subject; system; operation; development; indicators of management effectiveness.*

JEL classification: G300, G380

Вступ

Обґрунтована система економічної безпеки підприємств є чи й не найважливішою умовою ефективного функціонування та розвитку підприємницького сектору країни. Досягнення економічної безпеки виробничих підприємств у сучасних умовах ринкових трансформацій є центральною проблемою, вирішення якої дасть змогу закріпити незалежність держави щодо збереження ринків збуту й оптимального співвідношення між експортним та імпортом потенціалом, що загалом сприятиме зміцненню економічної стабільності, збільшенню прибутків і дасть змогу кардинально по-новому підійти до розв'язання фінансових проблем у економічній діяльності. Згідно зі статистичною інформацією Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України у Вінницькій області станом на 01.01.2014 р. було зареєстровано 33313 суб'єктів господарської діяльності, з них: 31264 юридичних осіб та 2049 фізичних осіб – підприємців. Загальна кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання у 2013 р. порівняно з 2011 р. збільшилася на 767 суб'єктів, або на 2,35 %. На жаль, через недосконалий механізм формування економічної безпеки 30,9 % у 2013 р. від загальної кількості підприємств є збитковими. Сучасні виробничо-господарські структури належать до складних систем управління, більшість з яких уже почали функціонувати з використанням інноваційних підходів щодо організації виробництва. Деяким з них доводиться змінювати структуру як виробничу, так і організаційну й навіть фінансову, щоб зберегти незалежність, фінансову стійкість і ритмічність роботи.

Проблеми формування, забезпечення, управління системою економічної безпеки підприємства належать до кола наукових інтересів багатьох учених. Цій проблематиці присвячено праці вітчизняних науковців О. А. Груніна [1], Л. О. Лігоненка, І. В. Височина, О. В. Корольової-Казанської [2], А. В. Козаченка, В. П. Пономарева, А. Н. Ляшенка [3], І. П. Отенка, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронкового [4], І. П. Фоміченка, С. О. Баркової [5]. Учені характеризують сутність економічної безпеки, визначають концептуальні засади економічної безпеки, досліджують організацію системи економічної безпеки підприємства та пропонують напрями управління економічною безпекою на підприємствах.

Мета статті

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних пропозицій, спрямованих на формування системи економічної безпеки виробничого підприємства, що дозволить вести активну (економічну, фінансову, інвестиційну, інноваційну) діяльність, розвивати свої можливості та працювати в сучасному напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Система економічної безпеки повинна бути одним з головних елементів стратегічного управління підприємством. Питанням економічної безпеки підприємства присвячені роботи багатьох вчених. Так А. Козаченко, В. Пономарева, А. Ляшенко трактують економічну безпеку підприємства як стан, коли первинний економічний агент знаходиться у стані надійної захищеності та не підпадає під негативний вплив будь-яких чинників [3]. На думку О. А. Груніна, економічна безпека підприємства – це такий стан господарського суб'єкта, при якому він, при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів, досягає запобігання, ослаблення або захисту від чинних небезпек і загроз або інших непередбачуваних обставин і здебільшого забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику [1]. І. П. Фоміченко та С. О. Баркова стверджують, що під економічною безпекою підприємства слід розуміти характеристику суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від наявних і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище [5, с. 58-59].

Потрібно зауважити, що система економічної безпеки кожного підприємства є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від чинної в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств. Більшість науковців зараховують до складових системи економічної безпеки фінансову, політико-правову, інтелектуальну і кадрову, техніко-технологічну, інформаційну, екологічну та силову (рис. 1).

Рис. 1. Складові системи економічної безпеки підприємства

Систему економічної безпеки підприємства пропонуємо розглядати як сукупність невід'ємних її елементів та взаємозв'язків між ними, створення якої має на меті постійне гарантування її належного рівня. Головними елементами системи є її суб'єкти та об'єкти (рис. 2). Об'єктом системи загалом виступає стабільний економічний стан діяльності фірми в поточному і перспективному періоді. Конкретними ж об'єктами захисту виступають ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові.

Суб'єкт цієї системи має більш складний характер, оскільки його діяльність характеризується не тільки особливостями і характеристиками об'єкта, а й специфічними умовами зовнішнього середовища, яке оточує суб'єкт підприємницької діяльності [4, с. 20].

Рис. 2. Об'єкт та суб'єкт системи економічної безпеки підприємства

Системний підхід до аналізу економічної безпеки передбачає розгляд економіко-виробничої діяльності підприємства як багаторівневої структурної системи. Оцінюючи економічну безпеку, необхідно враховувати можливості функціонування підприємства протягом тривалого періоду, при цьому виокремлюють три рівні економічної безпеки: поточну, тактичну і стратегічну. З практичного

боку обґрунтуємо рівень поточної безпеки ТОВ «Подільські цукроварні», яке займається виробництвом цукру, на ринку функціонує уже 5 років, середньооблікова чисельність штатних працівників налічує 228 осіб.

Для оцінювання рівня поточної економічної безпеки ТОВ «Подільські цукроварні» було використано загальнопоширені оцінні фінансово-економічні показники, які характеризують: рівень фінансової незалежності підприємства; стан ліквідності його активів і можливості своєчасного виконання поточних фінансових зобов'язань; фінансово-економічні результати діяльності підприємства.

Рівень поточної економічної безпеки визначається за формулою 1:

$$\Pi = \frac{\sum_{j=1}^m 3j \cdot \left(\frac{Kj}{Nj}\right)}{\sum_{i=1}^m Gi}, \quad (1)$$

де, Π – рівень поточної економічної безпеки підприємства;

$3j$ – коефіцієнт значущості j -го показника, який визначається експертним шляхом;

Kj – фактичне значення j -го показника;

Nj – рекомендоване (нормативне) значення j -го показника;

m – кількість використовуваних для оцінювання складової показників;

G – ступінь, який набуває значення 1, якщо зростання значення показника свідчить про підвищення рівня економічної безпеки, та -1, якщо зростання значення показника негативно впливає на безпеку підприємства [2, с. 235-236].

Для нормального функціонування підприємство повинно забезпечити насамперед свою платоспроможність (необхідний рівень поточної безпеки), адже відсутність платоспроможності є підставою для провадження справи про банкрутство і згодом ліквідації підприємства. Таким чином економічна безпека підприємства безпосередньо залежить від рівня його поточної безпеки, тобто значущість показника Π найвища і дорівнює одиниці. Загроза зниження рівня економічної безпеки вітчизняних промислових підприємств обумовлена інерційністю їх структури виробництва, підвищенням фізичного зношення обладнання, технологічною відсталістю.

Здійснені розрахунки проведеного дослідження подамо у вигляді таблиці 1, додавши коефіцієнти співвідношення фактичного і нормативного значення та добутку значущості для підрахування балів з метою визначення стану ТОВ «Подільські цукроварні».

Таблиця 1. Оцінка рівня поточної економічної безпеки ТОВ «Подільські цукроварні» у 2013 р.

Індикатори економічної безпеки	Нормативне або цільове значення показника	Фактичне значення для підприємства, яке оцінюється	Значущість показника для узагальненої оцінки	Коефіцієнт співвідношення фактичного та нормативного значення	Добуток коефіцієнта співвідношення та коефіцієнта значущості
1. Коефіцієнт фінансування (співвідношення власних і позикових коштів)	1	27,7	0,05	0,036	0,001
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	0,0009	0,1	0,004	0,001
3. Коефіцієнт покриття	1,5	0,632	0,1	0,421	0,063
4. Темп зростання частки запасів у сумі оборотних активів	1 менше	1,4	0,05	0,400	0,020
5. Рентабельність продажів	2,5	9,9	0,1	3,96	0,396
6. Рентабельність власного капіталу	13	43,4	0,1	3,338	0,333
7. Коефіцієнт платоспроможності (відношення чистого прибутку й амортизації до поточних зобов'язань)	1 більше	0,034	0,1	0,034	0,003
8. Співвідношення темпу зміни виручки й темпу зміни суми активів	1 більше	1,35	0,1	0,350	0,035
9. Коефіцієнт оборотності поточних активів	6,5	1,068	0,05	0,164	0,008
Узагальнювальна оцінка рівня поточної економічної безпеки					0,86

У результаті проведеного дослідження виявлено, що, відповідно до оцінної шкали проф. С. Б. Довбні, рівень економічної безпеки ТОВ «Подільські цукроварні» складає 0,86 і входить у значення показника від 0,75 до 0,95, такий стан підприємства називають задовільним. ТОВ «Подільські цукроварні» платоспроможне, але результати його діяльності нестабільні. Антикризисні заходи мають бути спрямовані на підвищення рівня найбільш проблемних складових економічної безпеки підприємства. Фактичні значення таких складових найбільше відрізняються від нормативних (цільових), тобто наявне мінімальне значення коефіцієнта відповідності.

Так для підвищення рівня поточної економічної безпеки доцільні такі заходи, як: збільшення коефіцієнта фінансування (за рахунок зростання обсягів власного капіталу) та частки товарних запасів у складі оборотних активів (унаслідок скорочення дебіторської заборгованості), зростання коефіцієнта абсолютної ліквідності тощо. Для поліпшення ефективності діяльності підприємств необхідною є розробка відповідної системи управління рівнем економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу підприємницьких ризиків. Рівень підприємницьких ризиків є ключовим інструментом впливу на рівень економічної безпеки підприємств, що породжує необхідність розробки ефективного механізму управління підприємницькими ризиками в системі економічної безпеки, який дасть змогу підприємству забезпечити прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію чи уникнення впливу ризику на діяльність підприємства, а отже, досягти високого рівня його економічної безпеки.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що економічна безпека суб'єкта господарської діяльності – це здатність підприємства до ефективного функціонування сьогодні і успішного розвитку в майбутньому. Такий стан досягається при формуванні системи економічної безпеки підприємства та сприяє найефективнішому використанні ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємства, а також за умови відповідності напряму розвитку суб'єкта господарювання основним тенденціям зовнішнього середовища. Отже, формування системи економічної безпеки підприємства та постійне її удосконалення, недопущення неправочинного втручання зовнішніх структур у роботу підприємства можливі лише за умови спільної інтегрованої, злагодженої, оперативної роботи всіх підрозділів виробничого підприємства. Перспективи подальших розвідок полягають у розробці заходів формування системи економічної безпеки, спрямованих на ефективність та розвиток підприємства.

Список літератури

1. Грунин, О. А. *Экономическая безопасность организации* : [учеб. пособ.] / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб. ; М. ; Х. ; Минск : Питер, 2002. – 160 с.
2. *Економіка та фінанси підприємства: методика розв'язання практичних задач: навч. посіб.* / [Л. О. Лігоненко, І. В. Височин, О. В. Корольова-Казанська та ін.]. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 336 с.
3. Козаченко, А. В. *Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения* / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
4. Отенко, І. П. *Економічна безпека підприємства : навчальний посібник* / укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 256 с.
5. Фоміченко, І. П. *Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України* / І. П. Фоміченко, С. О. Баркова // *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. – 2013. – № 3 (23). – С. 57-66.

References

1. Hrunyn, O. & Hrunyn, S. (2002). *Economic safety of the organization*: Minsk: Peter, 160.
2. Lihonenko, L. & Vysochyn, I. & Korolyova-Kazanska, A. (2010). *Economy and finance companies: methods of solving practical problems, teach. guidances*. Kyiv.
3. Kozachenko, A. & Ponomarev, V. & Lyashenko, A. (2003). *Economic safety of the enterprise: essence and mechanism provision* Kyiv: Libra.
4. Otenko, I. & Ivashchenko, G. & Voronkov, D. (2012). *Economic security of the enterprise*. Kharkiv, 256.
5. Fomichenko, I. & Barkow, S. (2013). *Formation of the economic security system in the Ukraine. Economics and management engineering industry: problems of theory and practice*, 3 (23), 57-66.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2014 р.